МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВІСНИК

АГРАРНОЇ НАУКИ ПРИЧОРНОМОР'Я

Науковий журнал

Виходить 4 рази на рік
Видається з березня 1997 р.

Випуск 4 (92) 2016

Економічні науки
Сільськогосподарські науки
Технічні науки

Миколаїв
2016

Засновник і видавець: Миколаївський національний аграрний університет.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №19669-9469ПР від 11.01.2013 р.

Збірник включено да переліку наукових фахових видань України, затвердженого наказами Міністерства освіти і науки України від 13.07.2015 р. №747 та від 16.05.2016 р. №515.

Головний редактор: В.С. Шебанін, д.т.н., проф., чл.-кор. НААН

Заступники головного редактора:
І.І. Червен, д.е.н, проф.
І.П. Атаманюк, д.т.н., доц.
В.П. Клочан, к.е.н., доц.
М.І. Гиль, д.с.-г.н., проф.
В.В. Гамаюнова, д.с.-г.н., проф.

Відповідальний секретар: Н.В. Потриваєва, д.е.н., проф.

Члени редакційної колегії:

Економічні науки: О.В. Шебаніна, д.е.н., проф.; Н.М. Сіренко, д.е.н., проф.; О.І. Котикова, д.е.н., проф.; Джулія Олбрайт, PhD, проф. (США); І.В. Гончаренко, д.е.н., проф.; О.М. Вишневська, д.е.н., проф.; А.В. Ключник, д.е.н., проф.; О.Є. Новіков, д.е.н., доц.; О.Д. Гудзинський, д.е.н., проф.; О.Ю. Єрмаков, д.е.н., проф.; В.М. Яценко, д.е.н., проф.; М.П. Сахацький, д.е.н., проф.; Р. Шаундерер, Dr.sc.Agr. (Німеччина)

Технічні науки: Б.І. Бутаков, д.т.н., проф.; В.І. Гавриш, д.е.н., проф.; В.Д. Будак, д.т.н., проф.; С.І. Пастушенко, д.т.н., проф.; А.А. Ставинський, д.т.н., проф.; А.С. Добишев, д.т.н., проф. (Республіка Білорусь).

Сільськогосподарські науки: В.С. Топіха, д.с.-г.н., проф.; Т.В. Підпала, д.с.-г.н., проф.; Л.С. Патрєва, д.с.-г.н., проф.; В.П. Рибалко, д.с.-г.н., проф., академік НААН; І.Ю. Горбатенко, д.б.н., проф.; І.М. Рожков, д.б.н., проф.; І.П. Шейко, д.с.-г.н., професор, академік НАН Республіки Білорусь (Республіка Білорусь); С.Г. Чорний, д.с.-г.н., проф.; М.О. Самойленко, д.с.-г.н., проф.; Л.К. Антипова, д.с.-г.н., проф.; В.І. Січкар, д.б.н., проф.; А.О. Лимар, д.с.-г.н., проф.; В.Я. Щербаков, д.с.-г.н., проф.; Г.П. Морару, д.с.-г.н. (Молдова)

Рекомендовано до друку вченою радою Миколаївського національного аграрного університету. Протокол № 11 від 29.11.2016 р.

Посилання на видання обов'язкові.
Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

Адреса редакції, видавця та виготовлювача:
54020, Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9,
Миколаївський національний аграрний університет,
тел. 0 (512) 58-05-95, http://visnyk.mnau.edu.ua, e-mail: visnyk@mnau.edu.ua

© Миколаївський національний аграрний університет, 2016

УДК 339.564.631.14

ЕКСПОРТ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

І. В. Гончаренко, *доктор економічних наук, професор*
А. Ю. Козаченко*, магістр*
Миколаївський національний аграрний університет

Показано динаміку виробництва валової продукції підприємствами аграрного сектора економіки Миколаївської області, виявлено тенденції, що формуються при здійсненні експорту. Розкрито проблемні аспекти експортоорієнтованих аграрних підприємств в розробленні та впровадженні систем управління якістю. Запропоновано напрями адаптації підприємств регіону до глобальних змін на ринках продовольчої продукції.

Ключові слова: *аграрні підприємства, експорт, управління якістю, глобальні тенденції.*

Вступ. За даними, які щорічно публікує Організація Об'єднаних Націй, протягом довгого часу попит на продукти харчування у світі зростає, у той же час аналітики роблять песимістичні прогнози, згідно з якими в найближчі десять років темпи зростання світового сільського господарства становитимуть в середньому півтора відсотка в рік. Для порівняння: у попередньому десятилітті аналогічний показник не опускався нижче двох відсотків. У зв'язку з цим ООН закликає виробників сільськогосподарської продукції до підвищення продуктивності на 60% до 2050 р. Разом з тим, вже з 2011 року на світовому ринку спостерігається тренд до зниження цін на продукти харчування, про що свідчить щомісячний індекс продовольчих цін ФАО (Продовольча і сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй) [1,2].

Україна, враховуючи наявність значних природних ресурсів, вигідного геополітичного розміщення, має значний потенціал у розвитку експортно орієнтованих галузей. На фоні помітного спаду обсягів виробництва більшості галузей аграрний сектор економіки є лідером формування потенціалу зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Серед країн світу Україна є однією з найбільш цікавих і перспективних з точки зору ведення сільського господарства і підвищення його

© Гончаренко І.В., Козаченко А.Ю., 2016

ефективності. Поглиблення зовнішньоекономічної діяльності спроможне активно впливати на розширене відтворення, підвищуючи ефективність зусиль, спрямованих на вирішення політичних, економічних і соціальних завдань.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемами здійснення зовнішньоекономічної діяльності аграрними підприємствами, пошуком шляхів та методів їх вирішення активно зайняті вчені-економісти, серед них Ульянченко А. В., Ключник А. В., Школьний О. О. та інші, але значне коло питань залишаються не вивченими і потребують детального дослідження.

Постановка завдання. В контексті посилення процесів глобалізації підвищується роль відносин на мета- та мікро- рівнях. Для України в цілому, її регіонів та окремих підприємств, інтеграція у світове господарство є однією з передумов прогресу. Зважаючи на дискусійність окремих сторін глобалізації та незаперечність диспропорцій у рівнях соціально-економічного розвитку різних країн світу, визначення найбільш прийнятних форм та напрямів залучення національної економіки до світової системи є нагальною потребою. Ефективне використання переваг та обмеження негативних наслідків впливу процесів глобалізації можливе за умов ретельного дослідження домінуючих тенденцій у цій сфері як важливих умов територіального розвитку країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрна продукція становить значну частку в загальному обсязі зовнішньої торгівлі регіонів України, а сільське господарство є на сьогодні єдиною галуззю економіки, яка має позитивне сальдо зовнішньої торгівлі.

Розглядаючи динаміку виробництва валової продукції підприємствами аграрного сектора економіки Миколаївської області, з погляду оцінки її як фактора стабільності та зростання ринку продовольства, ми оцінили цей показник у розрахунку на 1 особу. Як видно з даних таблиці 1[5], у Миколаївській області виробництво валової продукції на душу населення у 2015 р. виявилося вищим, ніж у попередньому році на 2,7%, наразі рівень 2010 р. перевищено на 22,7%.

Таблиця 1

Виробництво валової продукції сільського господарства на одну особу

(усі категорії господарств; у постійних цінах 2010 року, грн)

Показники	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Валова продукція – усього	6290	7092	5899	8023	7516	7716
Продукції рослинництва	4693	5457	4278	6451	5912	6258
Продукції тваринництва	1597	1635	1621	1572	1604	1458

У 2015 р. на одного мешканця регіону валової продукції сільського господарства вироблено на 38,1% більше, ніж у середньому по Україні, продукції рослинництва – у 1,6 раза більше, натомість тваринницької продукції – на 12,1% менше.

Протягом 2015 р. сільськогосподарськими підприємствами (крім малих) Миколаївської області було реалізовано аграрної продукції на суму 12990,5 млн грн, з якої вартість продукції рослинництва становила 12453,4 млн грн (95,9% загальної виручки), відповідно тваринництва – 537,1 млн грн (4,1%). На рис. 1[5] подано структуру реалізації сільськогосподарської продукції підприємствами області.

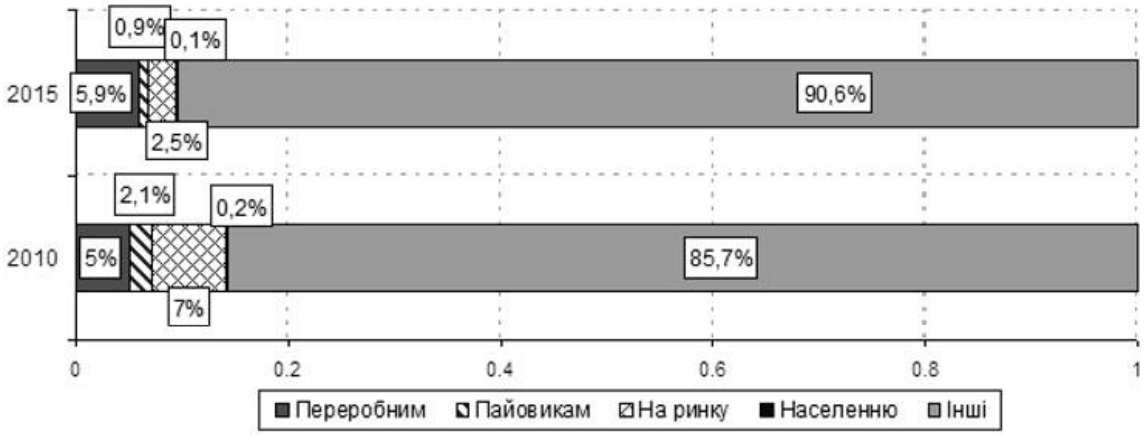

Рис. 1. Структура реалізації сільськогосподарської продукції підприємствами Миколаївської області

Аналіз каналів продажу аграрної продукції за останнє десятиріччя показав, що найвагомішу частку у виручці від реалізації займає продаж за іншими напрямами (комерційним

структурам, безпосередньо підприємствам торгівлі та громадського харчування, зарубіжним країнам, за валюту тощо).

Динаміку експорту сільськогосподарської продукції підприємствами Миколаївської області показано на рис.2[5].

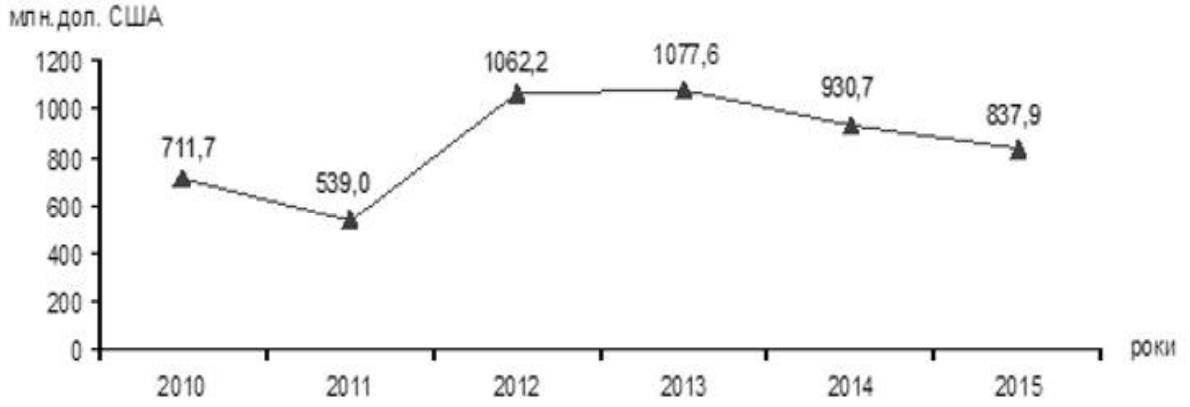

Рис. 2. Динаміка експорту сільськогосподарської продукції підприємствами Миколаївської області

Починаючи з 2014 р. в регіоні спостерігалася тенденція до поступового зниження експортних поставок сільгосппродукції. За даними Держмитслужби України, у 2015 р. підприємствами області експортовано різноманітної сільгосппродукції на суму 837,9 млн дол. США, що на 10% менше, ніж у 2014 р. (у порівняння з 2010 р. – на 17,7% більше).

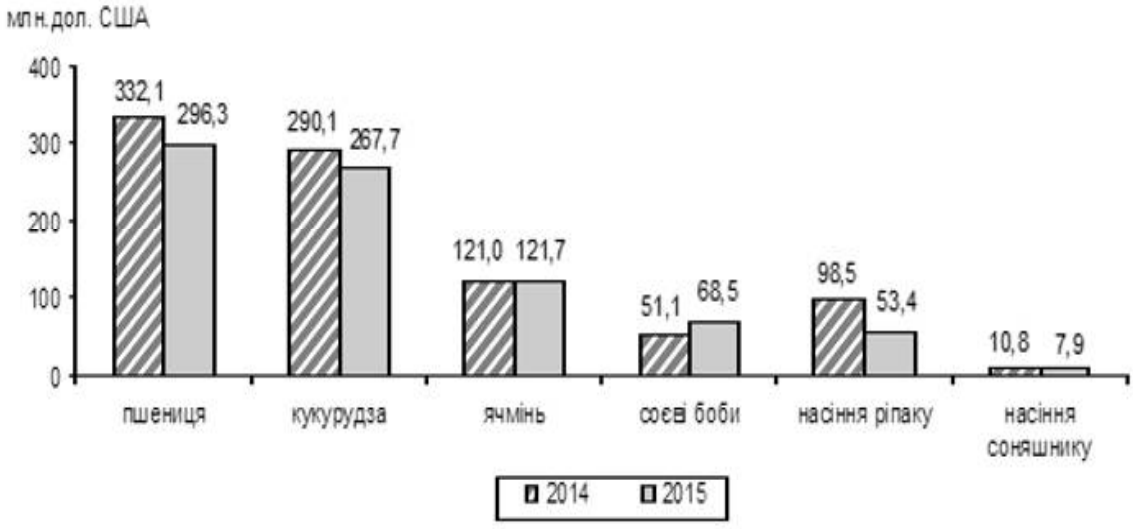

Рис. 3. Експорт основних видів сільськогосподарської продукції Миколаївської області

Практично весь експорт сільгосппродукції визначила продукція рослинництва. У 2015 р. на неї припало 99,3% поставок (у попередньому році – 99,4%). При цьому обсяг поставок скоротився на 10,1% порівняно з 2014 р. і склав 831,9 млн дол. США.

Експорт основних видів сільськогосподарської продукції зображено на рис. 3[5].

Структура експорту рослинницької продукції залишилася стабільною. Переважну її частину (84%), як і у 2014р., склали зернові культури.

У 2015 р. на фоні зниження вартісних показників експорту рослинницької продукції відбулося зростання поставок у натуральному вимірі, а саме: на соєві боби – у 1,6 раза, овочі – на 36%, ячмінь – на 27,2%, пшеницю – на 21%, кукурудзу – на 10%. Одночасно з цим скоротилися поставки їстівних плодів та горіхів на 40,1%, насіння ріпаку – на 38,5%, насіння соняшнику – на 17,1%.

При цьому середні експортні ціни знизилися на всі основні види рослинницької продукції, найбільше на пшеницю – на 26,3% (з 234 дол. США до 172,5 дол. США за тонну), ячмінь – на 20,9% (з 210,4 дол. США до 166,4 дол. США за тонну), соєві боби – на 18,8% (з 440,5 дол. США до 357,7 дол. США за тонну) та кукурудзу – на 16,1% (з 190,5 дол. США до 159,8 дол. США за тонну). Ціни на насіння соняшнику знизилися на 11,8%, насіння ріпаку – на 11,9% і становили відповідно 406,9 дол. США та 394,1 дол. США за тонну.

Відзнакою року стало розширення географії експортних поставок зернових культур – з 47 країн у 2014 р. до 57 країн у 2015 р. Найбільші їх обсяги припали на Єгипет (15,9% річного експорту зернових), Саудівську Аравію (14%), Іспанію (9,3%) та Республіку Корея (7,2%).

Відповідно до умов, які формуються на світових ринках підприємствам аграрного сектора економіки Миколаївської області необхідно шукати ніші, що є найбільш привабливими. Перспективним напрямом може стати орієнтація на задоволення попиту світового ринку у продуктах, що відповідають критеріям функціонального харчування. Наукова література

збагатилася новим терміном – «функціональне харчування» у 1989 р. завдяки японським дослідникам. Сьогодні під функціональним харчуванням мають на увазі споживання продуктів природного походження, які при систематичному вживанні надають позитивну регулюючу дію на ті або інші фізіологічні функції організму, тим самим сприяючи поліпшенню фізіологічного і психічного здоров'я, зниженню ризику розвитку захворювань або прискоренню одужання.

Український ринок продуктів функціонального харчування переважно представлений продуктами для дітей грудного віку (кефіру і йогурту вітчизняного виробництва); для вагітних і жінок, що годують грудьми; для літніх людей (знежирений біфідойогурт, збагачений вітамінами); для людей з хронічними захворюваннями (наприклад хворих цукровим діабетом).

Що стосується світового ринку продуктів функціонального харчування, то на сьогоднішній день його доля на ринку харчових продуктів складає 5%.

Але якщо вірити прогнозам провідних фахівців в області харчування і медицини, то в найближчому майбутньому його доля досягне 30%. Більш того, функціональні продукти поступово витіснятимуть зі сфери реалізації багато традиційних лікарських препаратів [3].

В контексті освоєння ніші функціонального харчування для фермерських господарств Миколаївської області перспективним напрямом може стати відновлення вівчарства на базі створення міні ферм. Продукція, що вироблятиметься, буде затребувана як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Серед усіх видів вівчарської продукції найбільший торговельний оборот дає баранина. Світовий експорт баранини свіжої або охолодженої має стабільні конкурентні переваги, експорт цієї продукції щороку зростає, частка його на світовому ринку залишається стабільною. Експорт баранини мороженої має тенденцію до зниження, причиною, якого, ймовірно, є зниження споживчого попиту. ФАО дає інформацію про експорт м'яса овець, до якого входить м'ясо дорослих овець, молодих тварин і ягнят 4-5 місячного віку. Експортом м'яса овець в даний час зайняті 79 з 220 країн світу. У це число входять

і такі країни, як Україна і Вануату, що поставили на експорт по 1 тонні м'яса овець. Реальних же експортерів, що постачають на світовий ринок більше 10000 тонн м'яса, всього вісім. Європейський Союз у рамках переговорів про створення з Україною зони вільної торгівлі погодився надати їй значну безмитну квоту на експорт баранини. Її розмір перевищує обсяг нинішнього виробництва баранини в Україні. Більше того, досягнуто згоди, що квота щороку буде збільшуватися на 10%.

Проте, у порівнянні з країнами-членами ЄС в Україні спостерігається низький рівень впровадження систем управління якістю, екологічного управління, управління безпечністю харчових продуктів. Необхідна нова політика у сфері управління якістю, спрямована на державну підтримку розробки, впровадження, сертифікації систем управління якістю, довкіллям, безпечністю харчових продуктів суб'єктами господарювання з метою підвищення конкурентоспроможності та якості вітчизняної продукції (товарів, робіт, послуг), а також інформаційне забезпечення із зазначених питань. Активізація заходів щодо створення на вітчизняних підприємствах сучасних систем управління допоможе підприємствам адаптуватися до нових економічних умов та підвищити конкурентоспроможність на зовнішніх ринках. Вітчизняний виробник, запровадивши систему якості, не тільки підвищить конкурентоспроможність продукції, але й отримає потенційну можливість залучити до сертифікованого виробництва зовнішні інвестиції (фінансові кошти, обладнання, технології).

Україна набула членства у впливових міжнародних і регіональних фахових організаціях. Держспоживстандарт представляє Україну як національний орган зі стандартизації, метрології та оцінки відповідності у 9 міжнародних і регіональних організаціях: Міжнародній організації зі стандартизації (ISO), Міжнародній електротехнічній комісії (IEC), Європейському комітеті зі стандартизації (CEN), Європейському комітеті зі стандартизації в електротехніці (CENELEC), Міждержавній Раді зі стандартизації, метрології та сертифікації (МДР) країн-членів СНД, Міжнародній організації законодавчої метрології (OIML), Організації Євроазіатського

співробітництва державних метрологічних установ (COOMET), Організації національних метрологічних установ держав Європи (EURAMET), Генеральній конференції мір та ваг (CGPM) [4,7].

Участь у цих організаціях дає можливість українським товаровиробникам і фахівцям у сфері стандартизації доступу до фонду міжнародних і європейських стандартів, настанов і рекомендацій, брати участь у розробленні міжнародних і європейських стандартів у складі технічних комітетів ISO, IEC, CEN, CENELEC, МДР та впроваджувати їх з метою підвищення конкурентоспроможності продукції.

Сьогодні Україна здійснює широкомасштабні заходи з реформування сфери технічного регулювання – це приведення системи технічного регулювання до міжнародних та європейських норм та правил, усунення технічних бар'єрів у торгівлі, дерегуляція ведення бізнесу, сприяння підвищенню конкурентоспроможності продукції, забезпечення добросовісної конкуренції, надійне абезпечення захисту прав споживачів в Україні.

Важливою подією у реформуванні сфери технічного регулювання стало прийняття низки євроінтеграційних законів України "Про стандартизацію", "Про метрологію та метрологічну діяльність", "Про технічні регламенти та оцінку відповідності". Реалізація цих законів спрямована на удосконалення національних, правових та організаційних засад у відповідних сферах, а також приведення їх до європейських моделей. Україна зобов'язалася поступово досягти відповідності з технічними регламентами ЄС та системами стандартизації, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду прийнятих в ЄС, а також дотримуватися принципів та практик, передбачених актуальними рішеннями та регламентами ЄС. В рамках реформи було прийнято більше 5283 національних стандартів, з яких 4968 – гармонізовано з європейськими та міжнародними. Наразі національний фонд нормативних документів (НД) становить 34320, з них гармонізовано з міжнародними та європейськими понад 11000НД [7].

Висновки. Серед проблем, які стоять перед бізнесом в Україні, не тільки вирішення фінансових питань, пов'язаних з переоснащенням і модернізацією підприємств відповідно до сучасних умов, а й інформованість та оперативне реагування на законодавчі зміни, які стосуються виробництва продукції.

Активність підприємств з розроблення та впровадження систем управління якістю за останні роки значно збільшилася. Це обумовлено не тільки політикою в області якості, але й розумінням необхідності високого рівня управлінням виробництвом при входженні на міжнародний ринок, відповідності вимогам європейського співтовариства та найближчих географічних сусідів.

Добре розроблена та організована система може і повинна забезпечувати високу якість і безпечність харчових продуктів, умови для підвищення довіри до виробників на внутрішньому та зовнішніх ринках.

Список використаних джерел:
1. FAO Food Price Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http:// http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/
2. На світовому ринку дешевшають продукти харчування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://agrolife.info/ua/na-svitovomu-rynku-deshevshayut-produkty-harchuvannya.html
3. Продукти спеціального призначення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.healthyway.com.ua/index.php/2011-04-07-14-50-47/19-2012-01-17-15-07-29/157-2012-04-05-11-54-42
4. Асоціація експортерів і імпортерів «ЗЕД» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zed.ua/services/sertification
5.Статистична інформація по Миколаївській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mk.ukrstat.gov.ua/
6. Ульянченко А. В. Продовольча безпека – основа національной безпеки держави [Електронний ресурс] / А. В.Ульянченко, Н.В. Прозорова. – Режим доступу : http://congressworld.com.ua/blog_article.php?id=5
7. Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uas.org.ua/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=1&Itemid=247

И. В. Гончаренко, А. Ю. Козаченко. ***Экспорт аграрной продукции региона в контексте глобальных тенденций.***

Показана динамика производства валовой продукции предприятиями аграрного сектора экономики Николаевской области, выявлены тенденции, формирующиеся при осуществлении экспорта. Раскрыты проблемные аспекты экспортно ориентированных аграрных предприятий в разработке и внедрении систем управления качеством. Предложены направления адаптации предприятий региона к глобальным изменениям на рынках продовольственной продукции.

Ключевые слова: *аграрные предприятия, экспорт, управление качеством, глобальные тенденции.*

I. Honcharenko, A. Kozachenko. ***Export of the regional agricultural products in the context of global trends.***

The article shows the dynamics in the production of the gross output by enterprises of the agricultural sector in Mykolaiv region. The tendencies which are formed during the process of export were identified. The article reveals the problematic aspects of export-oriented agricultural enterprises in Ukraine in the development and implementation of quality management systems in comparison to EU member states. Directions of adaptation of regional enterprises to global changes in the food markets were proposed.

Key words: *agricultural enterprises, exports, quality management, global trends.*

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Н. В. Потриваєва, І. В. Агеєнко. Забезпечення матеріально-технічними ресурсами в системі управління підприємством. 3
О. М. Вишневська, О. О. Христенко. Індикатори формування економічної безпеки держави 12
І. В. Гончаренко, А. Ю. Козаченко. Експорт аграрної продукції регіону в контексті глобальних тенденцій..... 23
О. Д. Витвицька, А. В. Виборна. М'які батарейки із відходів деревини як інноваційне джерело енергії..... 33
Ю. А. Кормишкін. Систематизація та класифікація елементів бізнес-інфраструктури аграрного підприємництва 41
С. О. Горбач. Особливості інституціонального забезпечення регіонального ринку праці 51
О. А. Боднар. Інституційне забезпечення сільського розвитку. 61
О. С. Альбещенко. Нормативно-правове забезпечення екологічної політики держави. 70

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

В. В. Базалій, Є. О. Домарацький, А. В. Добровольський. Агротехнічний спосіб пролонгації фотосинтетичної діяльності рослин соняшнику 77
М. М. Корхова, О. А. Коваленко, А. В. Шепель. Оцінка енергетичної ефективності вирощування пшениці м'якої озимої залежно від строків сівби та норм висіву насіння. 85
Т. В. Сахно, В. П. Петренкова. Вміст фенольних сполук та морфометричні показники у зразків-диференціаторів соняшнику за умов ураження вовчком..... 92
В. Г. Кушнеренко, М. В. Шугаєва. Ріст молодняку свиней як один з основних показників продуктивності..... 101
Є. М. Алхімов, В. Ю. Шевченко, С. І. Пентилюк. Гематологічні особливості ремонтних цьоголіток осетроподібних риб (*ACIPENSERIFORMES*) 106

Є. М. Зайцев. Співвідносна мінливість селекційних ознак молочної худоби голштинської породи 114

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

V. Havrysh, M. Shatohin. Alternative fuels and effect on agricultural machines' efficiency 121
V. Hruban'. Development of compositional scheme of technological module for corn-harvesting 128
Д. В. Бабенко, О. А. Горбенко, Н. А. Доценко, Н. І. Кім. Дослідження засобів механізації отримання насіння овоче-баштанних культур..... 137
О. С. Садовой. Сравнительный анализ массостоимостных показателей однофазных трансформаторов и реакторов с прямоугольными и шестигранными сечениями стержней стержневого витого магнитопровода..... 143
Д. Ю. Шарейко, І. С. Білюк, А. М. Фоменко, О. В. Савченко, О. С. Кириченко. Синтез слідкувальної системи на основі п'єзоелектричного двигуна 154